

[B] **MIJN OBSTINATE KOEKOEKSZANG.
"ONTIJ" VAN ANNEKE BRASSINGA**

De achterflap van de nieuwe bundel van Anneke Brassinga, *Ontij*, presenteert een mooi onderliggend contrast. Onder een fascinerende foto van de dichteres die wat melancholisch, maar tegelijk ook met een verbaasde blik in de lens kijkt, zijn in verschillende kleuren twee opmerkelijke citaten afgedrukt die elkaar op het eerste gezicht lijken tegen te spreken. In gedempt geel staat een wervende en tegelijk categoriserende uitspraak uit *de Volkskrant*: "Dit is poëzie van klassieke allure." Daarboven herneemt de flap een weinig klassiek ogend vers uit 'Oud nieuws II – naar Job, Vincent en Ida': "Mijn jas en splitrok zullen gruwen van mij." De personificatie van kledingsstukken die zich afkeren van hun drager die in deze regel gestalte krijgt, associeer ik niet meteen met klassieke, maar veeleer met eigentijdse poëzie. De onderhuidse spanning tussen klassiek en modern die deze twee uitspraken oproepen, kun je karakteristiek noemen voor het oeuvre van Anneke Brassinga.

Haar thematiek valt in elk geval onder de noemer 'klassiek' wanneer we ervan uitgaan dat poëzie de grote onderwerpen uit het leven moet behandelen. Spil van de meeste gedichten is het menselijke tekort en het daaruit voortspruitende najagen van het verlangen of de droom die op hun beurt nieuwe onrust veroorzaken ("Wij onbeschroomden, ons reppend vol manco – / mens jaagt bermen en grazige verten na, daar wacht / het knagen, lurken.") en daarmee gepaard gaand het besef van de eindigheid van elk menselijk bestaan ("Ik ben geraamte in het diepst van mijn gedachten."). Het voortdurend aanwezige bewustzijn van de dualiteit tussen lichaam en geest krijgt onder meer vorm in het romantische idee van de natuur als afspiegeling van het innerlijk van de dichter: "Zaal in bos – de voorstelling / tussen twee bomen, het geheime schouwtooneel." Tegelijkertijd is de verhouding tot de natuur complexer dan een loutere spiegelrelatie. Het verlangen stomme natuur te worden en innerlijke rust te vinden ("graag zou ik boven lege oceanen regen zijn / .../ zocht ik bij voorkeur echter diepten / ... / daar zal betijen wat mij jaagt.") doet het ik beseffen dat het de innerlijke onrust ook aan de eigen constitutie te danken heeft. In het gedicht 'Echo' luidt dat:

Van buitenaf bewonder ik de landerijen
die zonder het te weten mijn domein zijn -
duisternis heerst er, en stomme natuur.
Men kan niet bij zichzelf verblijven dan
staand onder dat wezensvreemd bestuur.
Ach, leefde onder huid gevangen dier –
maar 'k ben het zelf die ziel verteert.

Niet alleen de ervaring van de natuur brengt rust-
of geluuksmomenten, de liefde zorgt eveneens voor
momenten van harmonie, ook al schemert daarin
vaak de eindigheid van de relatie door. Het prachtige
gedicht 'Alkoofgeheimenis', dat het verdient om
helemaal geciteerd te worden, illustreert knap de
spanningen die uit het geschetste themacomplex
spreken:

Joost mag het weten, wat zonnescijnen
van genâ bekookt, nu ik deemoedig eet
jouw vlees, je stijfsel drink. Vermomd
als hartstocht gaat bewustzijn door

de mond, 't verhemelte een zolderluik
waaruit de trapleer van het vrome daalt
zodat ik hogerop ga komen. In drup en
schuim – als werd ik minnende gedoopt –

vormt zich het aardse vuilnis om
tot wonder; en zijn wij wat niet sterven kan.
Maar waar hetzelfde lijf meer zielen dient

voor spijs, word jij al transcendent
zodra je bij een ander bent en trap
ik zonnescijn aan duizend splinters.

De verwijzing van het hierboven aangehaalde gedicht naar 'Altaargeheimenissen' van Joost van de Vondel maakt meteen duidelijk dat de klassieken een voorname inspiratiebron vormen voor Anneke Brassinga. Niet alleen klassieken in de letterlijke zin van het woord, zoals Aristoteles, Vergilius en Johannes van het Kruis, vormen een voorbeeld. Ook van klassiek geworden moderne dichters als Herman Gorter, Martinus Nijhoff en Gerrit Achterberg, of van dichters van wie algemeen wordt aangenomen dat ze in een klassieke traditie staan, zoals J.H. Leopold en Ida Gerhardt, vinden we sporen terug in deze bundel. Bovendien sluit deze bundel af met

de reeks 'Germanismen', waarin Brassinga vertalingen opneemt van gedichten van Hilde Domin en Ingeborg Bachmann, dichters die in de Duitstalige literatuur tot de klassieken gerekend worden.

Zelfs het uitzicht van Brassinga's schriftuur maakt een klassieke indruk. Geregeld duiken er oude, archaisch aandoende woorden op in de verzen ("visserseweuw", "minnekozen", "voze", "dees"...) of weinig gebruikelijke en daarom vaak onbekende woorden ("mors van kleef") die het geheel iets plechtstatigs geven. Daarnaast maakt ze veelvuldig gebruik van het afkappingsteken ter vervanging van weggelaten letters ("t", "t'rug", "wand'len", ...) en zeer geregeld zet ze de gedachtestreep in om pauzemomenten in de lectuur in te lassen. Bovendien klinkt haar schriftuur soms nog verhevener door het gebruik van geadjectiveerde werkwoorden en onvoltooide deelwoorden, al dan niet verrijkt met complexe genitiefconstructies ("Geritsel is des peinzend / brekenden riets") die herinneren aan discoursen uit lang vervlogen tijden. Het ritme dat door deze ingrepen ontstaat, blijft erg vloeiend en natuurlijk, ondanks de perceptie dat je iets verhevens aan het lezen bent. Het ritme verwijdt zich dan ook ver van de bekende klassieke 'dreun'.

Klassiek oogt tevens de vormgeving van de afzonderlijke gedichten. Zij zijn weliswaar wisselend van lengte en van strofobouw, maar meestal vertonen de versregels een min of meer gelijke lengte en lopen ze ongeveer onder elkaar, zodat de indruk ontstaat van een strakke vormgeving. De gedichten vormen op zichzelf staande en in zichzelf besloten, zwarte blokjes tekst die zich door hun afgerondheid en massiviteit aan tijd en context lijken te onttrekken.

Ondanks de facetten die deze poëzie in een klassieke traditie situeren, maken deze gedichten een bijzonder hedendaagse indruk. De verheven thematiek krijgt meestal gestalte in alledaagse onderwerpen: een wandeling, een kus, een tekening. Illustratief voor deze *down to earth* benadering is de reeks 'Fysica', waarin de implicaties van een filosofisch systeem aanschouwelijk worden gemaakt aan de hand van een in een kom soep gevallen vlieg. Bovendien slaagt Brassinga er door haar taalbehandeling in de gedichten onmiskenbaar modern te maken. Haar immens rijke woordenschat en haar vermogen om neologismen aan te wenden op een manier dat het lijkt alsof deze nieuwvormingen altijd in deze vorm

hebben bestaan, gecombineerd met een syntactische gevoeligheid die een voorkeur heeft voor het ongewone en verrassende, maakt deze poëzie ook vernieuwend en eigentijds. Die excentrieke taalbehandeling komt misschien nog het meest zichtbaar aan de oppervlakte in 'Homagecollage', een reeks 'gecomponeerd' tot een bijzonder bevreemdende, maar niettemin betekenisvolle taalmuziek en die helemaal opgebouwd werd uit regels van Anneke Brassinga en Louis Th. Lehmann, aan wie de reeks ook opgedragen is.

In een van de gedichten uit deze reeks beweert de dichter dat poëzie langs alles scheert omdat ze enkel het betasten kent tijdens de val. Lijkt de poëzie hier in haar onvolkomenheid geportretteerd te worden, tegelijk vertegenwoordigt poëzie voor Brassinga een vorm van redding en verweer:

Geritsel is des peinzend

brekenden riets – ach was
mijn obstinate koekoeksang er niet,
mijn desolaat repeterende koekoeksang, maar
duizend-

voud is liefdesecho in het stervenskoude
kneppelwoud, tot aan de laatste stokkende
adem van wie op geen stukken na

was uitgezongen; zo is en zal zijn onbedaarlijk
de weerzang, in dampkring gesmoord, aan die ene
die verre buiten zicht vervlogen zucht...

De inherente spanning tussen traditie en eigentijdsheid houdt Brassinga's verzen levend en ver van het anachronisme.

PATRICK PEETERS

ANNEKE BRASSINGA, *Ontij*, De Bezige Bij, Amsterdam,
2010, 64 p.